

גלריה טובה אוסמן, בן יהודה 100 תל אביב
Tova Osman Art Gallery

נונה אורבך Nona Orbach
גדר חיה Hedge
18.3.04-13.4.04

נונה אורבך - נוכחות והיעלם

קיננו בבועה, טייחנו אותה טיח היטב.
את חומותיה ריפדנו במשורים וראשי מגרפות
ובחודי זכוכית טורקיז וירוק.
ולא ידענו שהרע כבר בתוכנו.
בארבע פינותיה קבענו
מרכבות נייר,
מילות השבעה בכנפיהן
מפליגות על עומדן

נונה אורבך, 2001

גם לאור הקלישאה השגורה ש"המציאות עולה על כל דמיון", קשה להימלט מן הניגודים הקיצוניים כל-כך שבהם חוזרת המציאות וטופחת על פנינו. כזה הוא הניגוד שבין ביקור באטלייה רחב הידיים והמואר של נונה אורבך בטבעון, הצופה לעבר הגבעות הרכות המוריקות בין עצי אלון התבור העומדים בשלכת החורף, לבין הסירנות הצורחות בגבי יומיים לאחר מכן מול חומות העיר העתיקה מאמבולנסים השועטים לאיסוף הנפגעים מהאוטובוס שהתפוצץ ברחוב עזה בירושלים ב-8.30 בבוקר וקטע את חייהם או אורח חייהם של עשרות בני אדם. אילו עולמות דימויים ניתן לברוא בתוך כל אלה?

לפני שנים רבות ראיתי את תערוכת הפסלים המרשימה של נונה אורבך וגיה צ'צ'יק, "כלים שלובים". [ארסופ, 1991]. על שלחנות זכוכית ומתכת מעוצבים ועל חזירי פליז מונחות קערות נייר מקושטות וצבעוניות, כמעט בארוקיות, אך כה מרתקות. היה כאן ניסיון מעניין ומוצלח של עבודה משותפת, שבעקבותיו הציגו שתי האמניות "פסלי מרכבה" [מוזיאון הרצליה, 1992], שהיו עבודות חודרניות ואף בוטות לעתים. מאז נפרדו נתיבותיהן ונונה פנתה לדרכה ממשיכה בחומרים שונים, מתרכזת בעבודות נייר, פיסול, צילום, ובמקביל עוסקת ומפתחת גישות בטיפול באמנות. על חבילת עבודות נייר שהגיעה אלי עטופה בקפידה כתוב: "לאורי – תשמור על הילדים שלי ותבלה בנעימים".

לפני כחמש שנים הכינה נונה אורבך 1000 (אלף!) רישומים אלו הן עבודות עפרון וקולג' על נייר בגודל אחיד של 35X35, חלקן כה רגישות שהיד רועדת למגען והן מלאות חמדה. אחר-כך טמנה וחפרה ברזלים, חפצים וחומרים שונים שנאספו ל'תל נונה' במוזיאון הימי שבחיפה [2001] כשאסוציאציה של חפירות ארכיאולוגיות מלווה אותם. אך איך אפשר בלי ניגודים? וכך בקטלוג התערוכה אנו מוצאים ציטוט שיר משל מאיר ויזלטיר שעוסק בבנייה, לאו דווקא בחשיפת תל:

אין בנייה כבנייה על תלים. להקים על המשומש,
על הרצוץ, על החרב

המתגלה מחדש

ערים על תילן, 1982

מאובנים רגישים, ארכיאולוגיה, חפירות או אלכימיה? נונה מתמסרת לחומרים ובעבודותיה יש מכל אלה בנוסף על עיסוק מהוסס במלים וטכסט. היא הופכת בהם וחוקרת בהם בחיפוש נואש אחרי הרוח, זאת הרוח החבויה בחומר. כך פעל גם הכימאי/אלכימאי פרימו לוי כפי שאפשר לגלות בספרו על הטבלה המחזורית. מנגד משה הופמן ממניח את דבריו לביטוי ארצי והרוח נכבשת והופכת לחומר:

והרוח נהפך לחומר
לפח אשפה
לחיתולים מחורבנים
והילד למשהו צורח
בעל המון צרכים

מרק ירקות - שירים, 1975

מאחורי החפירות וחיפושה של הרוח במעמקי החומר מסתתר מרדף בלתי נלאה למציאת הביטוי האמנותי, הפלסטי והציורי אל הבלתי מושג לכאורה. מאחורי כל מה שנראה כמופשט אפשר לגלות חלק מן הסימנים, מתוך מילון הכיס שכתבה ואף הציגה (על קיר האטלייה שלה נעצה נונה את מילון ההרוגליפים שתיאר אברהם אופק לפני למעלה מ-20 שנה ובצדו המילון שלה). מבעד כל אלה אנו מבחינים במספר דימויים - אפשר לגלות את הברושים שמאזכרים את השדרה המובילה לבית הקברות של המושבה שמוכר לכל ארצישראלי, עלה, שדרה או דג, מוטיב של סירה ועוד... אך זו איננה הסירה של ארוך, זו סירה שתטבע אם תושק במים, שמא סרקופג? ובראש הסירה חולית שדרה של בעל-חיים המייצגת את דמות האלה/בתולה מגינתם של הספנים והנוסעים –מנהיגה או קרבן?

נונה אורבך גרה במקום רגוע ושקט, ממש פסטורליה, אך אי אפשר להיות כאן ולהתחמק מהחרדה ואי השקט השרויים במקומותינו, ואשר מהם היא מנסה להימלט ולהתגבר דרך עבודתה האמנותית. היא החליטה לצאת ולחשוף לפני הקהל את הרגשותיה ולבטיח, ליצור קשר ולקיים דיאלוג עם אמנים אחרים כשהיא שולחת לממוענים שבחרה "גלריה במעטפה", הנענית על-ידיהם.

אם יש כאן שדות כוח, הרי שאין זה כוח שתלטני אלא כוח פנימי הנובע מתוך העבודות, מרגישותן וצורתן מהשפעתן וכבישתן את הצופה. בקיר הניצב לרישומים שבתערוכה, ניצבים סרגלים ההופכים לסורגים או שמא סוגרים שמסתמלים גם כחומה (איך לא?...). כאן גבול וגדר ואי אפשר להתעלם או להתחמק מהם - ידיעת הגבולות היא הכרת האפשרי. אפשר לגלות כאן אלימות כבושה, ועבורי גם את "בור הזיכרון והשכחה" –מיצב שקופיות שיצרה והוצג ב'תל נונה'. במיצג נראו שקופיות העוברות ונעלמות, שהציגו בורות אור בחול הים, בחלל חשוך. תצגנה מה שתצגנה, מה שנותר במקום הוא ההיעלם. זוהי דרגה גבוהה של מודעות ותעוזה, ולא פחות מכך אמון בזיכרון וההתרשמות של המתבוננים.

תערוכתה של נונה מחייבת ותובענית, מעבר לאסתטיקה הנפלאה ולחומריות (שבבסיסה של האמנות הפלסטית) היא מבקשת התרכזות והרהור. עבודותיה של נונה אינן חתומות וגם כאשר הן חתומות הן אינן סגורות, והן מזמינות מחשבה ופיתוח של הרעיונות וההקשרים שמהם נובעת העבודה, דיאלוג. החומר הופך לרוח.

אורי כץ

ירושלם, פברואר 2004